

Ислом Нури

23) Xatokoraga o'zining qilgan xatosidan pushaymon bo'lib, uzr so'rashi uchun unga nisbatan xatoga qarshi kurashning fazlini eslatish.

Abu Bakr va Umar roziyallohu anhumo o'rtalarida bulib utgan mojaroda Rasululloh solallohu alayhi va salam ana shunaqa qilganlar. Imom Buxoriy Abu Dardo roziyallohu anhudan rivoyat qildi: «Abu Bakr bilan Umar o'rtasida gap o'tib, Abu Bakr Umarning jahlini chikardi. Umar uning olgandan g'azabnok bo'lib ketdi. Abu Bakr uning ortidan yuk, uning haqiga istig'for aytishini (yangi kechirishni) so'radi, biroq u bunaqa qilmadi va uning yuziga eshikni yopib kirib ketdi. Shundan sung Abu Bakr Rasululloh solallohu alayhi va salom huzurlariga keldi, biz ham u zot huzurlarda etik. Rasululloh solallohu alayhi va salam: «Bu birodaringiz jonjallashib qo'lga kiritildi», dedilar. Umar o'zidan o'tgan ishga pushaymon bo'lib, keldi, salom berib, Payg'ambar sollohu alayhi va salom yoshlariga o'tdi va bulib o'tgan voqeani aytdi. Rasululloh solallohu alayhi va salom g'azablandilar. Abu Bakr esa: «Ollohga qasamki, yo Rasululloh, men ko'proq zulm qiluvchi bo'ldim», deyiladi. Rasululloh solallohu alayhi va sallam: «Sohibimni (do'stim) o'z holiga kuchsizlarmi, yuqmi?! Sohibimni oz holiga kuchasizlarmi, yuqmi?! Men: «Ey odamlar, men sizlarning barchangizga Ollohning payg'ambarim» deganda sizlar: «yolg'on aytasan» degansiz, xoliq Abu Bakr: «tug'ri aytasiz», deban », dedilar (Fotih Boriy: №4640).

Imom Buxoriy «Sahih» ning «Manoqib kitobi» da shu voqea Abu Dardo roziyallohu anhudan sal boshchaqaroq ko'rishda ham rivoyat qilingan:

«Men Payg'ambar solallohu alayhi va salam oldirarida o'tirgan edim, to'satdan Abu Bakr kelib qoldi, u kiyimning bir tomonini ko'tardi va hayotni biz bilan olib bordi. Payg'ambar solallohu alayhi va sallam: «Bu birodaringiz janjallashib qo'llanib ko'rindi», dedilar. U salom berdi va: «Ibn Xattob bilan o'rtamizda gap ko'chib, men unga tezkorlik bilan

Ислом Нури

murojaat qildim, sung pushaymon bulib, meni kechirishni so'rab oldim, bosh tortdi, keyingining oldingiga keldim», dedi. «Allox sizni kechirsin, ey Abu Bakr», dedilar Rasululloh solallohu alayhi va salom uch bor. Keyin Umar ham qilingan ishidan pushaymon bo'libdi, Abu Bakrning uyiga murojaat: «Abu Bakr bormi?», Deb so'ragan ekan, «Yo'q», deyishibdi. Shong u ham Payg'ambar solallohu alayhi va salom huzurlariga kelib, salom berdi. Payg'ambar solallohu alayhi va salomning yuzlari (g'azabdan) o'zgara bo'ladi, joriy Abu Bakr mushfiqligi bilan bizni ch'kib: «Yo Rasululloh, Ollohga qasamki, men ko'proq zulm qildim», deb ikki martta takrorladi. Payg'ambar solallohu alayhi va sallam: «Olloh meni sizga payg'ambar qilib yubordi, shunda sizlar:« yolg'on aytding »dedinglar, faqat Abu Bakr:« to'g'ri aytdi », dedi va menga jon va moli bilan yordam berdim. Sizlar mening birodarimni o'z holiga kuchsizlarmi, yugmi ?! Sizlar mening birodarimni o'z holiga kuchasizlarmi, yuqmi ?! », dedilar. Shundan sung unga hech ozor berilmadi »(Fath: №3661). Sizlar mening birodarimni o'z holiga kuchasizlarmi, yuqmi ?! », dedilar. Shundan sudga unga juda ozor berilmadi »(Fath: №3661). Sizlar mening birodarimni o'z holiga kuchasizlarmi, yuqmi ?! », dedilar. Shundan sung unga hech ozor berilmadi »(Fath: №3661).

24) Жанжални бостиришга ҳаракат қилиш ва фитна чақмоқтошини (пилигини) хатокорлар орасидан суғуриб олиш

Payg'ambar solallohu alayhi va salam bir necha o'rinlarda shunaqa qilingan. Musulmonlar o'rtasida urush chiqib ketishi uchun yaxshi qo'llangan holatlarda u zo'r joyga tushib, ahvolni tuzatganlar. Masalan, Oisha roziyallohu anhoga tug'ilish kilinish hodisasida amalga oshiriladi. Bu haqiqatda Oisha roziyallohu anxo aytadilar: «Shunisi Rasululloh solallohu alayhi va salom minbarda turib, Abdulloh ibn Ubay (ozorlari usti) dan yordam so'radilar,« Ey musulmonlar jamoati, ahli-oilamda menga

Ислом Нури

o'zingizni olib kelgan odamni bilaman. Ollohga qasamki, men ahli-oilamdan faqat yaxshilikni bilganman. Ular (yani tuxmatchilar) bir kishining gapirishmokdaki, men u haqda ham faoat yaxshilikni bilganman. U ahli-oilam oldiga faqat va bilangina kirardi », dedilar. Shunda Sa'd ibn Muoz turib: «Yo Rasululloh, men sizni mazur qilaman (yani himoya qilaman). Agar u kimsa Avsdan bulsa, ozim uning bo'yniga (kilich) solaman, agar Xazraglik birodarchiligimizdan bulsa, bizga buyrasiz, buyrug'ingizni ijro qilamiz », dedi. Shunda Xazrajlik bir kishi, ya'ni Hazraj sayyidi Sa'd ibn Uboda turdi, - u avval birinchi yil odam edi, lekin uni hamjamiyat oldi -, shu boy Sad (ibn Muoz) ga: «Bekor aytibsani! Ollohga qasamki, uni o'ldirmaysan, o'ldirishga qodir ham bu'lmaysan! Agar o'z jamoatingizda bulganida o'ldirilishni istamagan bolalaring », dedi. Usayd ibn Xuzayr urnidan turdi, u Sad (ibn Muoz) ning amakivachchasi edi, Sa'd ibn Ubodaga: «aziz bekor aytibsani! Ollohga qasamki, uni albatta o'ldiramiz! Sen munofiq ekansan, munofiq'larning yonini olayapsan! », dedi. Shunday kilib, ikki qavila - Avs va Xazraj lovullab, ikki joyda urush chiqib ketib ketishga yaqin bulib qoldi, Rasululloh solallohu alayhi va salom esda minbarda edilar.

Payg'ambar solallohu alayhi va salom Banu Amr ibn Avf qatlamasi o'rtasida chiqqan janjalni isloh kilishga qarshi, shu sababli jamoat namozining boshiga kechikib qo'llanganlari «Sahihayn» da rivoyat qilingan. Nasoyiy ham Sahar ibn Sa'd as-So'ydiy roziyallohu anhudan kuyidajida rivoyat kiladi: «Analizlarning ikki majburiyati davlatga kelib ko'chib o'tiladi, bir-birlariga tosh otishchaga boriladi. Shunda Nabiy solallohu alayhi va salom ulalar o'rtasini isloh kilish uchun ketishadi. Namoz davomli bo'lib qolib, Bilol azon aytdi, rasm Rasululloh solallohu alayhi va salomni kutib olishadi. U zot kelavermagach, namozga ijomat aytdi va Abu Bakr roziyallohu anhu oldinga (imomlikka) o'tdilar ... »(Al-mujtaba: 8/243).

Ислом Нури

Imom Ahmad Sahar ibn Sa'd as-So'ydiy roziyallohu anhudan rivoyat kilishicha: «Rasululloh solallohu alayhi va salamga birov kelib, Banu Amr ibn Avf urushib qolishgani va bir-birlariga tosh otishganini xabar berdi. U zot ular o'rtasini isloh qilish qilgani chiqib ketilar ... »(Musnad: 5/338).

25) Xatodan g'azab shartnomasini tuzish

Хусусан, хато эътиқодга тааллуқли масалаларда, шу жумладан қадар ҳақида баҳсга киришиш ва Қуръон тўғрисида талашиб-тортишиш бўлганида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам буни эшитсалар ё кўрсалар, ғазабланардилар. Амр ибн Шуайбдан, у отасидан, у бобосидан ривоят қилган ҳадисда айтилади: «Бир куни одамлар қадар ҳақида тортишиб туришганда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам чиқиб келдилар, юзлари ғазабдан анор доналари каби қизариб кетганди, сўнг дедилар: «Шунга буюрилганмисизлар ёки шунга яратилганмисизлар?! Сизларга нима бўлдики, Аллоҳнинг китобини (яъни унинг оятларини) бир-бирига урасизлар?! Сизлардан аввалгилар шу билан ҳалок бўлишган!...» (Аҳмад (2/178, 181, 185, 195) ва Ибн Можа (85) ривоятлари, шайх Шокир «Муснад» таҳқиқида саҳиҳ санаган.

Абу Осим «Сунна»да келтиришича, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам саҳобалари олдига чиқиб келдилар, улар қадар ҳақида баҳслашаётган эдилар, униси бир оятни айтса, буниси бошқа оятни айтарди. У зотнинг юзлари худди анор суви сачрагандек қизариб кетди. Сўнг дедилар: «Шунга яратилганмисизлар?! Ёки шунга буюрилганмисизлар?! Аллоҳнинг Китобини бир-бирига урманглар! Қаранглар, нимага буюрилган бўлсангиз, ўшани қилинглари, нимадан қайтарилган бўлсангиз, ундан тийилинглари!» ((Ибн Аби Осим, Сунна: №406, Албоний иснодини саҳиҳ санаган).

Ислом Нури

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг дин асосларига тааллуқли масалаларда инкор қилиб ғазабланишларига Умар розияллоҳу анҳу билан бўлган қуйидаги воқеа ҳам мисол бўлади:

Имом Аҳмад раҳимаҳуллоҳ Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳудан ривоят қилади: «Умар ибн Хаттоб Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам олдиларига аҳли китоблардан биридан олган бир китобни кўтариб келди. Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам уни ўқиб, ғазабландилар ва: «Сизлар бу (яъни ислом шариати) ҳақида қаноат ҳосил қилувчи эмасмисизлар эй Ибн Хаттоб?! Жоним Қўлида бўлган Зотга қасамки, мен уни сизларга оппоқ, тип-тиниқ ҳолда келтирдим!... Жоним Қўлида бўлган Зотга қасамки, агар Мусо соллаллоҳу алайҳи ва саллам тирик бўлганида, у учун менга эргашишдан бошқа иложи йўқ эди», дедилар» (Муснад Аҳмад: 3/387, Албоний «Ал-ирвоъ»да (1589) ҳасан санаган).

Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: Умар ибн Хаттоб Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузурларига Тавротдан бир нусха келтириб: «Ё Расулуллоҳ, бу Тавротнинг нусхаси» деди. У зот индамадилар. Умар уни ўқий бошлаган эди, Набий соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг юзлари ўзгара бошлади. Шунда Абу Бакр: «Ҳой, қуриб кетгур, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг юзларидаги ҳолатни кўрмаяпсанми?!» деди. Умар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг юзларига қаради ва: «Аллоҳнинг ғазабидан ва Расулининг ғазабидан Аллоҳдан паноҳ тилайман, Аллоҳни Роб деб, Исломни дин деб, Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламни пайғамбар деб ихтиёр этдик» деди. Шундан сўнг Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Муҳаммаднинг жони Қўлида бўлган Зотга қасамки, мабодо Мусо сизларга зоҳир бўлса ва сизлар унга эргашиб, мени тарк қилсангиз эди, тўғри йўлдан қаттиқ адашган бўлардингиз. Агар Мусо

Ислом Нури

тирик бўлиб, менинг пайғамбарлигимга етса, албатта менга эргашган бўларди» дедилар (Доримий ривояти: №441, Мишкотул-масобийх: 194, Саҳихул-жомийъус-сағийр: 5308).

Абу Дардо розияллоҳу анхудан ривоят қилинган ҳадис ҳам шуни тўлдиради: «Умар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам олдиларига Таврот лавҳаларини кўтариб келиб: «Ё Расулуллоҳ, Тавротнинг ушбу лавҳаларини Бану Зурайқлик бир биродаримдан олдим», деди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг юзлари ўзгарди. Шунда Абдуллоҳ ибн Зайд (тушида азон кўрсатилган киши) унга: «Аллоҳ ақлингни олиб қўйганми?! Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг юзларидаги (ғазаб)ни кўрмаяпсанми?!», деди. Умар: «Аллоҳни Роб деб, Иломни дин деб, Муҳаммад (соллаллоҳу алайҳи ва саллам)ни набий деб, Қуръонни имом (йўлбошчи) деб рози бўлдик», деди. Шундан сўнг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг чехралари очилди, сўнг дедилар: «Муҳаммаднинг жони Қўлида бўлган Зотга қасамки, мабодо Мусо ораларингизда бўлиб, сизлар унга эргашиб, мени тарк қилсангиз эди, тўғри йўлдан қаттиқ адашган бўлардингиз. Сизлар халқлар ичидан менинг улушим, мен эса пайғамбарлар орасидан сизларнинг улушингизман». (Ҳайсамий «Мажмаъ»да (1/174) айтади: «Табароний «Ал-кабир»да ривоят қилган, ровийлари орасида Абу Омир Қосим ибн Муҳаммад ал-Асадийнинг таржимаи ҳолини билмадим, қолганлари ишончли»).

Ушбу воқеа ҳақидаги ривоятлардан қуйидагиларни кўриш мумкин:

1. Биринчидан: Набий соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг юзларида гап бошлаларидан олдин пайдо бўлган ғазабдан қизариш ҳолати.
2. Иккинчидан: Сиддиқ ва Абдуллоҳ ибн Зайдларнинг бу ҳолатни

Ислом Нури

пайқашлари ва

Умарга танбеҳ беришлари.

3. Учинчидан: Умарнинг ўз хатосини тушуниши ва уни тузатишга шошилиши,
Аллоҳнинг ва Пайғамбарининг ғазабидан Аллоҳдан паноҳ тилаш билан ва диндаги асос бўлмиш Аллоҳ, Расули ва Унинг динига рози бўлишни эълон қилиш билан ўзидан ўтган ишга узр айтиши.
4. Тўртинчидан: Умар хатосини тушунганини ва ундан қайтганини кўргач,
Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг чеҳралари ёришиши.
5. Бешинчидан: Набий соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг диндаги асосни, яъни у зотнинг шариатларига эргашиш ва бошқа манбалардан олишдан огоҳлантиришни мустаҳкамлаб ва уни таъкидлаб, қўшимча изоҳ бериб ўтишлари.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг мункарни кўрганда ғазабланишларига Анас ибн Молик розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган ушбу ҳадис ҳам мисол бўлади, Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам қибла (томондаги девор)да балғамни кўриб, бу нарса у зотга оғир ботди, ҳатто (бунинг асари) юзларида кўринди. Ўринларидан туриб, уни ўз қўллари билан ишқалаб артдилар, сўнг: «Сизлардан бирингиз қачонки намозида турса, албатта, у Раббига муножот қилаётган бўлади ёки албатта, Рабби у билан қибла ўртасидадир. Шундай экан, ҳеч бирингиз қибласи томонга тупурмасин, балки чап томонига ёки оёқлари остига (тупурсин.)» Сўнг ридоларининг бир четини ушлаб, унга туфладилар, сўнг уни букладилар ва: «Ёки мана

Ислом Нури

шундай қилсин», дедилар (Имом Бухорий ривояти, Фатҳ: №405).

Набий соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ёмонликка олиб келган хатони эшитиб ғазабланишларига Имом Бухорий Абу Масъуд ал-Ансорий розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ушбу ҳадис ҳам мисол бўлади, Бир киши Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузурларига келиб: «Ё Расулуллоҳ, фалончи бизга (намозни) чўзиб юбораётганидан бамдод (ғадот) намозига келмай кўяёздим» деди. Мен Набий соллаллоҳу алайҳи ва салламни ўша кунгидан кўра ғазаблироқ ҳолда маъруза қилганларини кўрмадим. У зот: «Эй одамлар, сизлар бездирувчи (бўлибсиз.) Кимда ким одамларга (имом бўлиб) намоз ўқиса, енгил ўқисин! Зеро, уларнинг орасида кексалар, заиф ва ҳожатманд (кишилар) бор», дедилар «Фатҳ: 7159).

Муфтийнинг (яъни фатво берувчининг) фатво сўровчининг инжиқлиги ва такаллуфидан ғазаб изҳор қилиши ҳам шу бобга киради. Зайд ибн Холид ал-Жуханий розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: Бир киши Набий соллаллоҳу алайҳи ва салламдан топиб олинган нарса ҳақида сўради. «Тугунини - ёки идишини ё боғичини - таниб ол, сўнг бир йилгача уни (одамларга) билдир, шундан сўнг ундан фойдаланавер. Агар эгаси келса, унга қайтариб бер» дедилар. «Адашиб қолган туяничи?» деб сўраган эди, у зот (унинг бу гапидан) ғазабландилар, ҳатто юзлари қизариб кетди. «Сенинг у билан нима ишинг бор?! Суви^[1] ўзи билан, оёғи ўзи билан, (чанқаса) сувга боради, ўт-ўланларни ейди. То эгаси йўлиққунича уни тек қўй» дедилар. «Адашиб қолган қўйничи?» деб сўради. «У ё сенга ё биродарингга ё бўрига» дедилар (Имом Бухорий ривояти).

Мувозанатли мураббийнинг бирон хатони кўрган ё эшитган пайтда бундан таъсирланиши ва бунинг асари унинг юзида кўриниши ва

Ислом Нури

овозида билиниши қалбнинг мункарга қарши тириклигига ва унга сукут қилмаслигига аломат бўлиб, бунинг оқибатида шу ерда ҳозир бўлганлар қалбига ушбу хатога қўл уришдан қўрқув ва ҳадик тушади, мана шу ҳолатда гапнинг қалбларга таъсири кучаяди. Аксинча бўлганда, яъни ишни яшириб кетилган ё кейинга сурилган ҳолатда кўпинча, унинг таъсири йўқолади.

Баъзан юз берган бирон мункар ҳодиса ҳақидаги гапни муҳим бўлгани ё бундан насихат оладиган ва бошқаларга етказадиган одам оз бўлгани учун кўпчилик одамлар тўпланадиган вақтга кечиктириб туриш ҳам ҳикматдан бўлади. Ё бўлмасам, икки марта, яъни аввал ўша вақтнинг ўзида бевосита хос кишиларга, кейинроқ бошқаларга яна гапириш ҳам мумкин. «Саҳиҳ Бухорий»да Абу Ҳумайд ас-Соидийдан ривоят қилинишича, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бир омилни (закот йиғувчини закот йиғишга) амалдор қилдилар. Омил ишидан фориф бўлиб келгач: «Ё Расулуллоҳ, бу сизларга, бу эса менга ҳадя қилинди», деди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ота-онангнинг уйида ўтирмабсан-да, кўрардинг, биров сенга ҳадя берармиди, йўқми?!», дедилар. Кейин кечқурун хуфтон намозидан сўнг туриб, шаҳодат калимасини айтдилар, Аллоҳга лойиқ бўлганидек ҳамду сано айтгач, шундай дедилар: «Аммо баъд, омилга нима бўлганки, биз уни омил (амалдор, вазифадор) қилсагу, у келиб: «Бу сизларга, бу эса менга ҳадя қилинди», дейди?! Ота-онасининг уйида ўтирмабди-да, биров унга ҳадя берармикин, йўқми, кўрарди! Йўқ, Муҳаммаднинг жони Қўлида бўлган Зотга қасамки, сизлардан бировингиз ундан (яъни, закот молидан) бирон нарсани хиёнат билан олса, қиёмат куни албатта ўша нарсани гарданида кўтариб келади. Агар туя бўлса, ўкирган ҳолда келади, қорамол бўлса, мўъраган ҳолда келади, қўй-эчки бўлса маъраган ҳолда келади. Мен етказиб қўйдим!». Шундай деб Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам қўлларини

Ислом Нури

кўтардилар, ҳатто биз у зотнинг қўлтиқларининг оқлигини кўриб турардик (Фатҳул Борий: №6636).

26) Хато қилган одамдан шояд у тўғрилиққа қайтиб қолса деган умидда тортишмасдан қайтиб кетиш

Имом Бухорий раҳимаҳуллоҳ Алий ибн Аби Толиб розияллоҳу анҳудан ривоят қилади: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам қизлари Фотима ва у (ётган уй)нинг эшигини тақиллатиб: «Намоз ўқимаяпсизларми?!», дедилар. Алий айтади: «Мен: «Ё Расулуллоҳ, жонларимиз Аллоҳнинг қўлида, бизни тирилтиришни (яъни уйқудан тургизишни) истаса, тирилтиради», дедим. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бу гапга ҳеч қандай жавоб қайтармадилар ва бурилиб кетдилар. Мен у зотнинг кетарканлар, сонларига уриб: **«Дарҳақиқат, инсон жуда кўп жанжал-бахс қилувчидир»** (Каҳф: 54) деганларини эшитдим» (Фатҳ: №7347).

27) Хато қилган одамга итоб (танбех) бериш

Хотиб розияллоҳу анҳу Қурайш мушрикларига мусулмонларнинг фатҳ мақсадида Маккага йўл олаётганлари хабарини ёзиб юборганда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам уни итоб қилиб шундай дегандилар: «Эй Хотиб, сени бунга нима мажбур қилди?!». У айтди: «Менда Аллоҳ ва Расулига иймон келтирганликдан бошқа нарса (яъни куфр ё нифоқ) йўқ, мен (динимни) ўзгартирмадим ва алиштирмадим. Фақат қавмга (яъни Қурайшга) ўтказиб қўйишни хоҳладимки, Аллоҳ ўша туфайли аҳлимни ва молимни ҳимоя қилсин. Сизнинг бошқа асҳобларингизнинг эса у ерда аҳли ва молларини Аллоҳ улар билан ҳимоя қиладиган кишилари бор». Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «У рост гапирди, унга фақат яхши гап гапиринглар», дедилар. Умар ибн Хаттоб: «Аниқки, у Аллоҳ ва расулига ва мўминларга хиёнат

Ислом Нури

қилди. Уни менга қўйиб беринг, бошини танидан жудо қилай», деганди, у зот: «Аллоҳ таоло Бадр аҳлини билгандирки: «Истаган ишингизни қилаверинг, сизларга жаннат вожиб бўлди ёки сизларни кечирдим», деган бўлса дедилар. Шунда Умарнинг кўзлари ёшланиб: «Аллоҳ ва Расули билувчироқ», деди (Фатҳ: №6259).

Мазкур ҳодисада бир қанча юксак тарбивий фойдалар мавжуд. Жумладан:

1. Набий соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг катта хато ишга қўл урган саҳобани: «Сени бунга нима мажбур қилди?!» деб итоблашлари.
2. Хатокорни хато қилишга етаклаган сабабни суриштириб билиш. Бу ҳам шубҳасиз, унга нисбатан тутиладиган муносабатга таъсир кўрсатади.
3. Пешқадам ва фазл эгаси бўлган кишилар ҳам катта гуноҳдан маъсум эмаслар.
4. Мураббий ўз атрофидагиларнинг хатоларини кўтара оладиган даражада бағрикенг бўлиши лозим. Токи улар тўғри йўлда у билан бирга кета олсинлар. Мақсад уларни ислоҳ қилиш бўлмоғи керак, узоқлаштириш эмас.
5. Мураббий ўз атрофидаги кишиларда кечадиган ўткинчи инсоний заифлик лаҳзаларини тушуниши ва баъзан айрим пешқадам кишилардан содир бўлиб қоладиган қўпол хатолар туфайли мувозанатини йўқотиб қўймаслиги керак бўлади.
6. Хатокорлар ичидан ҳимояга ҳақли бўлганларини ҳимоя қилиши.
7. Агар хатога қўл уриб қўйган кишининг аввалда яхши ишлари кўп бўлган бўлса, унинг хатосини муолажа қилиш пайтида ана шуларни эътиборга олиш зарур бўлади.

Ислом Нури

28) Хатокорни маломат қилиш

Очиқ кўриниб турган хатога сукут қилиш мумкин эмас, аввал бошдаёқ хатокорни маломат қилиш, унга танбеҳ берилиши лозим, токи у ўз хатосии ҳис қилсин.

Бухорий «Саҳиҳ»ида Алий розияллоҳу анҳудан ривоят қилади: «Менинг Бадр кунги ғаниматдан теккан битта туям бор эди, Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам хумусдан (ғаниматнинг Аллоҳ ва расулининг ҳаққи бўлмиш бешдан бир қисмидан) яна битта туя бергандилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қизлари Фотимага уйланмоқчи бўлиб юрганимда Бану Қайнуқоълик бир қўймакор (темирчи) билан ваъдалашиб, у билан бирга изхир териб келиб, қўймакорларга сотмоқчи ва шуни никоҳ тўйимнинг бирон кам-кўстига ишлатмоқчи бўлдим. Мен туяларим учун арқон, юган, жабдук каби нарсаларни йиғиб юрарканман, туяларим ансорлардан бирининг уйи ёнига чўктириб қўйилганди. Айтилган нарсаларни йиғиб, қайтиб келсам, қай кўз билан кўрайки, иккала туям ҳам ўрқачлари кесилган, биқинлари ёрилиб, жигарлари олинган ҳолда ётарди. Бу манзарани кўриб, кўзларимни йиғидан тия олмай қолдим ва: «Ким қилди буни?» дедим. «Ҳамза ибн Абдулмутталиб қилди, ўзи манави уйда ансорлар билан ичкилик ичиб ўтирибди», дейишди. Мен Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам олдиларига бордим, у зотнинг ёнларида Зайд ибн Ҳориса бор экан. Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам менинг юз кўринишимдан аҳволимни уқдилар ва: «Сизга нима бўлди?», деб сўрадилар. Мен: «Ё Расулуллоҳ, бугунгидек (мудҳиш) кунни ҳеч кўрмаганман. Ҳамза иккала туямга тажовуз қилиб, уларнинг ўрқачларини кесибди, биқинларини ёрибди, ўзи эса бир уйда шаробхўрлар билан бирга ўтирибди», дедим. Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам ридоларини чорлаб, кийдилар, сўнг яёв юриб кетдилар, мен

Ислом Нури

ва Зайд ибн Ҳориса ортларидан кетдик. У зот Ҳамза ўтирган уйга бориб, киришга изн сўрадилар, улар изн беришди. Қарасак, ҳаммаси ширакайф аҳволда экан. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам Ҳамзани қилиб қўйган иши ҳақида маломат қила бошладилар. Ҳамза эса кайфи ошиб қолган, кўзлари қизариб кетган эди. У Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга қаради, аввал кўзини у кишининг тиззаларига қаратди, сўнг киндикларига, сўнг юзларига қаратди. Сўнгра у: «Ҳаммаларинг менинг отамнинг қули эмасмидиларинг?!», деди. Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам унинг маст бўлиб қолганини билиб, ортларига қайтиб кетдилар, биз ҳам у киши билан бирга чиқиб кетдик» (Фатҳул Борий: №3091).

Бу воқеа маст қилувчи ичимлик ҳаром қилинишидан илгари бўлганди.

29) Хатокордан юз ўгириш

Имом Аҳмад раҳимаҳуллоҳ «Муснад»да келтиради: Уқба ибн Молик Абу Назрдан, у Баҳздан ривоят қилишича, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бир сарийя (жанговор гуруҳ) юбордилар. Сарийя қавмга ҳамла қилди. Қавм ичидан бир киши қочди. Шунда сарийянинг бир аъзоси қиличини яланғочлаб, унинг кетидан эргашди. Шунда ҳалиги киши: «Мен мусулмонман», деди. Бироқ, унинг гапига парво қилмай, бориб ўлдирди. Бу гап Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга ҳам етиб келди. У зот бу ҳақда жуда қаттиқ гаплар қилдилар. Бу қотилга ҳам етиб борди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам хутба қилиб турган эдилар, ҳалиги қотил: «Ё Расулуллоҳ, Аллоҳга қасамки, у ўша (мен мусулмонман деб айтган) гапини фақат ўлимдан қутулиб қолиш учунгина айтганди», деди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ундан ва у томондаги одамлардан юзларини ўгирдилар ва хутбада давом этдилар. У яна: «Ё Расулуллоҳ, Аллоҳга

Ислом Нури

қасамки, у ўша гапани фақат ўлимдан қутулиб қолиш учунгина айтганди», деди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам яна ундан ва у томондаги одамлардан юзларини ўгирдилар ва хутбада давом этдилар. У сабр қилиб туролмади ва яна: «Ё Расулуллоҳ, Аллоҳга қасамки, у ўша гапани фақат ўлимдан қутулиб қолиш учунгина айтганди», деди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам унга қарадилар, юзларида ғазаб билиниб турарди. Сўнг унга уч бор: «Аллоҳ азза ва жалла мўминни ўлдирган кимсадан юз ўгирди», дедилар (Муснад Аҳмад: 5/289, Ас-силсилатус-саҳиҳа: 2/309).

Насойй раҳимаҳуллоҳ Абу Саид ал-Худрий розияллоҳу анҳудан ривоят қилади: «Нажрондан бир киши Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузурларига келди, қўлига тилла узук тақиб олган эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ундан юзларини ўгирдилар ва: «Сен менинг олдимга қўлингга чўғ билан келибсан», дедилар» (Ал-мужтаба: 8/170, Саҳиҳ сунаан ан-Насайй: №4793).

Имом Аҳмад бундан кўра соддароқ сиёқда Абу Саид ал-Худрий розияллоҳу анҳудан ривоят қилишича, бир киши Нажрондан Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузурларига келди, қўлига тилла узук тақиб олганди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ундан ҳеч нарса сўрамадилар ва юзларини ўгириб олдилар. Ҳалиги киши аёли олдига қайтиб, бўлган гапни айтиб берганида аёли: «Албатта бир гап бўлиши керак, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам олдиларига қайтиб боринг», деди. У қайтиб бориб, узугини ва устидаги жуббасини ечиб ташлади. Сўнг изн сўраган эди, изн берилди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга салом берди, у зот алик олдилар. У: «Ё Расулуллоҳ, аввалроқ олдингизга келганимда мендан юз ўгирдингиз», деди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Сен менинг олдимга қўлингга чўғ билан келгандинг»,

Ислом Нури

дедилар. У: «Ё Расулуллоҳ, ундай бўлса, мен кўпгина чўғ билан келганман», деди. У Баҳрайдан тақинчоқлар олиб келганди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Сен келтирган нарсалар биздан ҳарранинг (қиррали тошлоқнинг) тошлари беҳожат қилганча нарсанигина беҳожат қила олиши мумкин. Бироқ, улар дунё ҳаётининг матоларидир», дедилар. Киши деди: «Ё Расулуллоҳ, асҳобларингиз ичида мени маъзур (узрли, айбсиз) қилиб қўйинг. Улар сизни менга ғазаб қилдингиз деб ўйлаб қолишмасин». Шундан сўнг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам туриб, уни маъзур қилдилар ва ўзларидан содир бўлган иш (яъни ундан юз ўгиришлари) фақатгина унинг тилла узуги сабабли бўлганини айтдилар (Муснад: 3/14).

Имом Аҳмад Амр ибн Шуъайбдан, у отасидан, у бобосидан ривоят қилган ҳадисда айтилишича, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам асҳобларидан бирининг тилла узук тақиб олганини кўриб, тескари қараб олдилар. Ҳалиги одам тилла узукни отиб юбориб, ўрнига чўян узук тақиб олди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам унга: «Бу энг ёмони! Бу жаҳаннам аҳлининг тақинчоқларидир!», дедилар. Кейин у чўян узукни ҳам отиб юборди-да, кумуш узук тақиб олди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бу ҳақда ҳеч нарса демадилар (Муснад: №163, Аҳмад Шокир иснодини саҳиҳ санаган).

30) Хатокор билан алоқаларни узиш

Бу ҳам таъсирчан набавий услублардан бўлиб, хусусан, катта хато ва гуноҳ содир бўлганда яхши самара беради. Чунки, юз ўгириш ва алоқаларни бутунлай узиш хатокорнинг дилига қаттиқ таъсир қилади. Бунга мисол қилиб Каъб ибн Молик ва унинг икки шериги Табук ғазотидан узрсиз қолиб кетганларида уларга нисбатан қўлланилган ҳажр (алоқаларни буткул узиш) воқеасини келтириш мумкин. Набий

Ислом Нури

соллаллоҳу алайҳи ва салламга уларнинг ҳеч қандай узрлари йўқлиги аниқ бўлиб, буни ўзлари ҳам эътироф этишганидан кейин уларга нисбатан тутган муносабатлари ҳақида Каъб ибн Молик ҳикоя қилади: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам мусулмонларга жангга бормай қолган кишилар ичидан биз уччаламиз билан гаплашишни ман қилдилар. Биз одамлардан четлашдик, улар ҳам бизга нисбатан ўзгардилар, ҳатто кўнглимда ер ҳам бошқача бўлиб қолгандек, мен билган ер эмасди. Шу ҳолда эллик кун қолиб кетдик. Иккала шеригим уйларида чикмай, йиғлаб ўтиришарди. Мен эса ёш ва куч-қувватли бўлганим учун уйдан чиқиб, мусулмонлар билан намозда ҳозир бўлардим, бозорларда айланиб юрардим, бироқ ҳеч ким мен билан гаплашмасди. Намоздан кейин Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ўтирган жойларига бориб, у кишига салом берар, кейин ўзимга ўзим у зот саломимга алик олиб лабларини қимирлатдиларми, йўқми, дердим. У зотнинг яқинларида намоз ўқиб, ўғринча кўз ташлардим. Агар намозимга қарасам, мен тарафга қарардилар, у зот томонга қарасам, мендан кўзларини олиб қочардилар. Шу ҳолат чўзилиб кетгач, бир куни амакиваччам ва мен учун энг суюкли кишилардан бўлган Абу Қатоданинг кўрғони деворидан ошиб тушиб, унга салом бердим. Аллоҳга қасамки, у саломимга алик олмади. Шунда мен: «Эй Абу Қатода, Аллоҳни ўртага қўйиб сендан сўрайман, мени Аллоҳ ва расулини яхши кўради деб биласанми?!», деб сўрадим. У индамади. Мен ундан яна қайта Аллоҳни ўртага қўйиб сўрадим, яна индамай тураверди. Учинчи марта сўраганимда: «Аллоҳ ва Расули билувчироқ», деди. Кўзларимдан ёш қуйилиб, ортимга бурилиб, девордан ошиб чиқиб кетдим... Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам биз билан гаплашишни ман қилганларидан эллик кун ўтди. Эллигинчи куни бамдод намозини ўқиб бўлиб, уйимнинг томида Аллоҳ зикр қилганидек ҳолатда, кенг ер менга тор бўлиб, дилим сиқилиб ўтирган эдим, бирдан Саль тоғи тепасидан бир одамнинг бор овози

Ислом Нури

билан: «Хушхабар, эй Каъб ибн Молик, хурсанд бўлавер!» деб қичқираётганини эшитдим..» (Фатҳул Борий: №4418).

Ушбу қиссада асло кўздан қочирмаслик керак бўлган етук насиҳат ва улкан фойдалар мавжуд, «Зодул-маъод», «Фатҳул Борий» каби шарҳларда улар ҳақида муфассал айтиб ўтилган.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ушбу услубга суянишларига далолат қиладиган яна бир мисол шуки, Имом Термизий Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилади: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга бирон бир хулқ ёлғончиликдан кўра жирканчроқ эмасди. Бир киши Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг олдиларида бирон ёлғон гап гапирса, то у ўша ёлғонидан тавба қилганини билмагунларича дилларида (хиралик) йўқ бўлмай турарди» (Сунанут-Термизий: №1973).

Имом Аҳмад ривоятида: «Унга нисбатан кўнгилларида (хиралик) йўқ бўлмай турарди». (Муснад: 6/152).

Бир ривоятда: «Саҳобаларидан бирон кишида бирор нарсани билсалар, то у ўшандан тавба қилганини билмагунларича унга нисбатан диллари ёришмасди» (Ас-силсилатус-саҳиха: №2052).

Бир ривоятда: «Уй аҳлларида биронтасининг бирон ёлғон гапни гапирганини билсалар, то у тавба қилмагунича ундан юз ўгирардилар» (Ҳоким ривоят қилган, Саҳихул-жомий: №4675).

Юқорида ўтган ривоятлардан маълум бўладики, хатокордан то хатосидан қайтмагунича алоқани узиб туриш фойдали тарбиявий услублардан саналади. Лекин, бу услуб фойдали бўлиши учун

Ислом Нури

хатокордан алоқасини узаётган киши унинг қалбида обрў-эътибори бўлган кишилардан бўлиши керак. Акс ҳолда, бу ҳаракатнинг ижобий таъсири бўлмайди ва хатокорда ўша одамдан қутулганлик ҳисси пайдо бўлиб қолиши ҳам мумкин.

31) Хатосидан қайтишни истамайдиган саркаш хатокорни дуоибад қилиш

Салама ибн ал-Акваъ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: «Бир киши Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг олдиларида чап қўли билан еди. У зот: «Ўнг қўлинг билан е!» деган эдилар, у: «Бундай қилолмайман», деди. «Ҳаргиз бундай қилолмагин», дедилар, уни кибри бундан тўсганди. Шундан сўнг у (қўли)ни оғзига олиб бора олмади (Имом Муслим (2021) ривояти).

Имом Аҳмад Иёс ибн Салама ибн ал-Акваъ розияллоҳу анҳудан қилган ривоятда: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам Буср ибн Роъил-ийр номли бир кишининг чап қўлида еяётганини кўриб: «Ўнг қўлинг билан е», дедилар. У: «Кўлимдан келмайди», деганди, «Кўлингдан келмасин», дедилар. Шундан сўнг унинг ўнг қўли ҳечам оғзига етмади» (Муснад: 4/45).

Имом Нававий раҳимаҳуллоҳ айтади: «Ушбу ҳадисда узрсиз шаръий ҳукмга хилоф қилган кишини дуоибад қилиш жоизлигига далил бор. Яна унда ҳар бир ҳолатда, ҳатто овқатланиш пайтида ҳам амри маъруф ва наҳий мункар қилиш зарурлигига далил бор» (Шарҳ саҳиҳ Муслим: 13/192).

Бу ерда шу нарсани ҳам мулоҳаза қиламизки, у кишининг зиёнига қилинган дуо унга қарши шайтонга ёрдам бериш бўлмасдан, балки унинг учун таъзирга ўхшаш бир нарса бўлганди.

Ислом Нури

32) Хатокорни беҳурмат қилмаслик учун хатосига ишора қилиш билан чекланиб, унинг айрим жиҳатларидан кўз юмиш

Аллоҳ таоло айтади: «**Пайғамбар жуфтларидан бирига** (яъни Ҳафсага) **бир сўзни пинҳона айтганини эсланг! Энди қачонки** (Ҳафса) **у (сир) ҳақида** (Оишага) **хабар бергач ва Аллоҳ** (Жаброил фаришта воситасида пайғамбарни Ҳафсанинг қилмишидан) **воқиф қилгач у** (Ҳафсага ўзи воқиф бўлган нарсанинг) **баъзисини билдирди ва баъзисидан юз ўгирди-билдирмади. Қачонки** (пайғамбар Ҳафсага ўзи воқиф бўлган нарсанинг баъзиси ҳақида) **хабар бергач, у: «Ким сизга бу хабарни берди?» деган эди,** (пайғамбар) **«Менга билувчи ва хабардор зот хабар берди», деди»** (Таҳрим: 3).

Қосимий раҳимаҳуллоҳ «Маҳосинут-таъвийл»да айтади: «Оятдан олинадики, баъзи гапларни ўзи суянадиган одамга, масалан аёлига ё дўстига сир қилиб айтиш ва уни бировга айтмаслигини тайинлашнинг зарари йўқдир. Яна бу оятдан аёллар билан чиройли ҳаёт кечириш ва танбеҳни ҳам юмшоқлик билан бериш, гуноҳни қовлаштиришдан юз ўгириш кераклиги ҳам маълум бўлади» (Маҳосинут-таъвийл: 16/222).

Ҳасан раҳимаҳуллоҳ айтади: «Карим (олижаноб) одам ҳеч қачон қовлаштирамайди».

Суфён раҳимаҳуллоҳ айтади: «Тағофул (кўриб кўрмасликка олиш) ҳар доим улуғлар феълидан бўлиб келган».

33) Мусулмонга хатосини тузатишига ёрдам бериш

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: «Биз Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан ўтирган эдик, бир киши келиб: «Ё

Ислом Нури

Расулуллоҳ, ҳалок бўлдим», деди. «Нима бўлди?», дедилар. «Рўзадор ҳолимда аёлимга қўшилиб қўйдим», деди у. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қул озод қила оласанми?», деб сўрадилар. У: «Йўқ», деди. «Узлуксиз икки ой рўза тутиб беришга қодирмисан?», деб сўрадилар. «Йўқ», деди. «Олтмишта мискинга таом бера оласанми?», дедилар. «Йўқ», деди. Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам жим туриб қолдилар. Шу орада у зот ҳузурларига бир сават хурмо олиб келиб қолинди. «Савол сўровчи қаерда қолди?», деб сўрадилар у зот. «Шу ердаман», деди ҳалиги киши. «Шуни олгин-да, садақа қилиб юбор», дедилар. Шунда ҳалиги киши: «Ўзимдан кўра ҳам фақирроқларгами? Аллоҳга қасамки, (Мадинанинг) икки ҳарраси (яъни, икки чеккасидаги тошлоқ) оралиғида менинг хонадонимдан кўра фақирроқ хонадон йўқ», деди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам кулиб юбордилар, ҳатто озиқ тишлари кўринди. Сўнгра: «Буни аҳли-оилангга едир», дедилар (Имом Бухорий ривояти, Фатҳул Борий: №1936).

Имом Аҳмад раҳимаҳуллоҳ Оиша розияллоҳу анҳодан қилган ривоятда айтилади: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам Ҳассоннинг серсоя дарахти остида ўтирган эдилар, бир киши келиб: «Ўтга тушдим ё Расулуллоҳ», деди. «Нима бўлди сенга?», деб сўрадилар. «Рўзадор ҳолимда аёлимга қўшилиб қўйдим», деди. Бу воқеа Рамазонда бўлаётганди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ўтир», дедилар унга. У одамларнинг чеккароғига бориб ўтирди. Бир одам эшакка бир сават хурмони юклаб келиб қолди ва: «Бу менинг садақам ё Расулуллоҳ», деди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бояги ўтга тушдим деяётган одам қани?», дедилар. «Мен шу ердаман, ё Расулуллоҳ», деди у. «Буни олгин-да, садақа қилиб юбор», дедилар. «Ё Расулуллоҳ, ўзимдан бошқа қаёққа ҳам садақа қилардим?! Сизни ҳақ билан юборган Зотга қасамки, мен ва бола-чақам (ейишга) ҳеч вақо тополмаймиз», деди. «Унда ол (ўзингга)», дедилар. У олиб кетди»

Ислом Нури

(Муснад: 6/276).

34) Хато қилган одам билан мулоқот қилиш, ўтириб у билан гаплашиш

Абдуллоҳ ибн Амр розияллоху анхумодан ривоят қилинади: «Отам мени обрў-эътиборли бир аёлга уйлантирди. У келинидан хабар олиб турар ва ундан эри ҳақида сўраб турарди. У (аёлим): «Жуда яхши одам, келганимиздан бери ҳали тўшагимизни босмади, қўйнимизга қўл солмади», деб жавоб беради. Шу ҳолат чўзилгач, (отам) Набий соллаллоху алайҳи ва салламга айтиб берибди. Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам мени учрашишимни буюрдилар. Мен у зотга бориб учрадим. «Қандай рўза тутасиз?», деб сўрадилар. «Ҳар куни», дедим. «(Тунги намозда Қуръонни) қандай хатм қиласиз?», деб сўрадилар. «Ҳар кеча», дедим. «Ҳар ойдан уч кун рўза тутинг, Қуръонни бир ойда бир марта ўқиб чиқинг», дедилар. Мен: «Бундан ортиғига ҳам кучим етади», дедим. «Ҳафтада уч кун рўза тутинг», дедилар. Мен: «Бундан ортиғига ҳам кучим етади», дедим. «Икки кун рўзасиз бўлиб, бир кун рўза тутинг», дедилар^[2]. Мен: «Бундан ортиғига ҳам кучим етади», дедим. «Рўзаларнинг энг афзали бўлмиш Довуднинг рўзасини тутинг – бир кун рўза тутиб, бир кун оғзингиз очиқ бўлсин. Ҳар етти кечада бир марта хатм қилинг», дедилар. Кошки, ўшанда Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламнинг рухсатларини қабул қилган бўлсам эди. Сабаби, энди кексайиб, заифлашиб қолдим...» (Имом Бухорий ривояти, Фатҳ: №5052).

Аҳмад ривоятида қўшимча изоҳ ва фойдалар бор:

Abdulloh ibn Amrdan rivoyat kilinadi: «Otam meni Qurayshlik bir ayolga uyantirgandilar. U men (ing uyim) ga kirib kelgandan sung men ibodatga – namoz va kunzaga katta kuch ishlatilgan sabab bilan unga bparvo byldim.

Ислом Нури

Amr ibn Os kelinlarining oldiga kirib: «Ering qanday odam ekan?», Deb so'rabdilar. Ayolim: «Juda yaxshi odam odam yoki juda yaxshi er, kuyimizga qo'li soladi, xali tushagimizni tanimadi», deb javob beribdi. Otam menga kelib, ancha tashnom berdilar, «Men seni Qurayshning obro-e'tiborli ayoliga uyantirdim, sen esa uni tashlab kuyibsan, unday qilibsani, bunday qilibsani», dedilar. Keyin Nabiy solallohu alayhi va salomga majbur, ustimdan shikoyat kilibdilar. Nabiy solallohu alayhi va sallam menga odam yuubardilar, men u kishining oldirariga bordim. U zot mendan: «Kunduzlari kunza tutasizmi?», Deb so'radilar. Men: «Xa», dedim. «Kechalarni namoz bilan o'tkazasizmi?», Dedilar. «Xa», dedim. «Lekin, men kunza ham tutaman, kunimiz ham bo'ladi, namoz ham o'qiyman, uhlayman ham, ayollar ham bilaman. Kim mening sunnatimdan yuz o'girsani, u mendan emas. Qur'onni har qanday oyda bir bor o'qib tugating », dedilar. Men: «Yzimni bunyod qilib quvvatliroq deb bilaman», dedim. «Unda har kuni uqing», dedilar. Men: «Yzimni bunyod qilib quvvatliroq deb bilaman», dedim. «Unda har uch kunda o'qing», dedilar. So'ng: «kontseptsiyada oyda uch kun kunza tuting», dedilar. «Undan ortiqrogiga ham quvvatim etarli», dedim. Oz-ozdan oshirib borilar, tugatish: «Bir kun kunza tutib, bir kun kunizasiz bo'ladi. Chunki, bu eng ustun kunzadir. U birodarim Dovudning kunzasidir », dedilar. So'ng Nabiy solallohu alayhi va sallam: «kontsertni birlashtirmoq uchun bir kuchayish pallasini olib qo'ydi, har bir kuchayishchini to'xtatib qo'ydi. (Cycsha susayish) yoki sunnatga yo'qi bizni ko'rishga yordam beradi. Kimninging susayishi sunnat tomonga bo'lib, hidoyat qilingan buladi. Kimninging susayishi bundan boshka tomonga bulsa, halok buladi.

«Qanday turdagi amalning ayni paytda rivojlangan pallasini bo»ldi. Har qanday rivojning susaygan payti buladi. Kimki susaygan muddatda mening sunnatimga moyil bulsa, u albatta najot topadi. Kimki boshka tomonga burilsa, albatta halok buladi »,

Ислом Нури

dedilar. Mujohid aytadi: «Abdulloh ibn Amr keksayib, zayflashib qo'llangan navbatlari bir necha kunlar kunini uzmay tutardi, keyuncha kun og'zi ochiq yurardi. Qur'ondan vazifalarini qo'shib qo'yadigan ko'riklar, kamarlar o'qildi, birodadni yoki etti kun yoki uch kun qilib oldilar. Keyinchalik u: «Rasululloh solallohu alayhi va salamning ruhsatlarini qabul qilish uchun qilingan builishni undan boshiga olib borishga qaror qildilar. Lekin, men u zotdan ajralgan paytimda bir ish ustida edim, endi undan boshqasiga o'tib xilof qilishni istamayman », derdi. (Musnad: 2/158, Axmad Shokir isnodini saqlash sanagan: №6477).

Ushbu voqeadan olinadigan foydalar

- Nabi solallohu alayhi va sallam muammoning sababini, ya'ni uning ibodatgaga katta berilgandan kelib chiqadigan narsalarni va ahli-aiyolning haqini ado etisholga sotishni qo'llab-quvvatlamaganligi, qusur qilingan buyruqni buzganligini bilganlar.
- «konkret bir haqiqatga haqiqatni ber» qoidasi toat-ibodatga qat'iyat berilib ketgan odam haqiyqiga qo'shildi. Misol uchun, ko'p dars berishga shong'ib ketgan tolibi ilmi ikki chaqirilgan mukkasidan ketgan chaqiruv sohibi ahyoli-aiyolaga ziyn bug'digan va ayoli undan shikoyat kiladigan darajaga yetgan bwlsa, bu narsa toatlarni bajarmoqda muvozanatdan chiqib ketishni xohlagan odamni tabriklayman. keltirib, oilasi va bola-chakasi uchun bir vaqtning o'zida oshirishi kerak bo'ladi.

Ислом Нури

35) Xatokorga uning holatini va xatosini oching

Imom Buxoriy tahlikahulloh Abu Zar roziyallohu anhudan rivoyat qildi: «Bir kishi bilan o'ramizda gap ko'chdi. Uning onasi ajamlardan edi. Men uni onasiga til tekkizib ayladim. U Nabiy solallohu alayhi va salamga aytdi. U zot menga: «Falonchi bilan so'kishdingmi?», Dedilar. «Xa», dedim. «Onasiga til tekkizdingmi?», Dedilar. «Xa», dedim. «Sen johiliyat (fe'l-atvori) bor odam ekansan», dedilar. «Yoshim shunchaga etgan bulsaayama?!», dedim. «Ha! Ular sizlarning birodarlaringiz, Olloh ularni sizlarning qo'ling ostingida qilib qo'yilgan. Shunday ekan, kimning birodari uning qo'li ostida bo'lsa, ozi ham taomdan unga ham egizsin, ozi ham kiyimdan unga ham kiydirsin. Ularga og'ir keladigan ishni yuklamanglar! Agar yuklasalaringiz, ularga yordam beringlar! » dedilar »(Fathul Boriy: №6050).

Imom Muslim Abu Abu Zar roziyallohu anhudan qilingan rivoyatda: «Birodarchilimizdan biron bir narsada gap o'tdi. Uning onasi ajamlardan edi. Men uni onasi bilan bilaman aybladim. U ustimdan nabiy solallohu alayhi va salimga shikoyat qildi. Men Nabiy solallohu alayhi va salimga uchradim. U zot: «Ey Abu Zar! Sen johiliyat fe'l-atvori bor odam ekansan », dedilar. «Yo Rasululloh, kim erkaklarni so'ksa, ular uning ota-onasini suvadilar», dedim. «Ey Abu Zar, sen johiliyat (fe'l-atvori) bor odam ekansan. Ular sizlarning birodarlaringiz, Olloh ularni sizlarning qo'ling ostingida qilib qo'yilgan. Shunday ekan, ularga ozingiz egigandan taomdan egizinlar, uzing kiyan kiyimdan kiydiringlar! Ularga og'ir keladigan ishni yuklamanglar! Agar yuklasalaringiz, ularga yordam beringlar! » dedilar »(Sahih Muslim: №1661).

Nabiy solallohu alayhi va salam Abu Zar roziyallohu anhunung yuziga aytgan bu ochiq-oshkor qilingan tanbehlarini kuzatib boradigan tug'ri

Ислом Нури

qabul qilish ma'lumotlarini olishlari uchun aytilganlar. Oshkoralik vaqtini qismkaridigan, kuch-harakatni tejaydigan, eng oson yo'l bilan maqsadga etkazadigan foydi tarbiyaviy uslubdir. Biroq, u munosabat vaqtida va shaxsiy shaxslarga tatbiq kilinishi zarur.

So'ngra chaqirilgan xatokorga aniqlanadigan gapirish, agar juda katta zarar keltiradigan bo'lsa yoki umuman umumiy foydasiz ketishini bilsa, ya'ni, xatalanadigan obro'ga va mansabdor shaxsga murojaat qiling, uning gapiga bepisand qarab chiqayotgan odamni bersa, shunigdek, aniqlanganda, xotira bilan olib ketilgan odamni ushlab turing, gapga aksilxarakat ko'rsatilishi mumkin bo'lgan og'irlikda ham unga aniqlangan gapirishdan burilishni kerak buladi.

36) Xatokorni qanoatlantirish

Xatokorni qanoatlantirish maqsadida u bilan bog'laydigan-munozara olib borishi ham unning o'zini o'rab turgan odamni parkini ochib tashlagaga va undagi huquq va mehnatga qaytishga yordam beraman. Imom Tabaroniy tahlikahulloh Abu Umoma roziyallohu anhudan rivoyat qilingan kurashga binoan misol yaratildi: Bir yosh yigit Rasululloh solallohu alayhi va salom huzurlariga kelib: «Yo Rasululloh, menga zinoga ruhsat bering», dedi. Shunda atroffidagi odamlar unga qarab xoyxoylashdi. Rasululloh solallohu alayhi va salom ulargaga: «Quvaveringlar», dedilar va yigitni yoqinlariga chorladilar. U yaxshi kelib, o'tirdi. Sungra u zot yigitdan: «Sen buni (zinoni) onangga bulibni istarmiding?», Dedilar. U: «Yo'q», dedi. «Odamlarga ham onalarga buni istamaydilar. Kizingga bo'lishini istarmiding? », Dedilar. «Yo'q», dedi yigit. «Odamlar ham qizlarga buni hoxlamaydilar. Sen buni singling uchun bulibini istarmiding? », Dedilar. «Yo'q», dedi. «Odamlar ham bug'i singillari uchun xoxlamaydilar. Sen buni ammang uchun bo'lishni istarmiding? », Dedilar. «Yo'q», dedi. «Odamlar

Ислом Нури

ham buuni ammalari uchun xoxlamaydilar. Sen buni xolang uchun bo'lishni istarmiding? », Dedilar. «Yo'q, dedi. «Odamlar ham buxollari uchun xoxlamaydilar», dedilar. Shong Rasululloh solallohu alayhi va salom qvllarini undagi ko'ksiga kuyilar va: «Ey Olloh, uning gunohini kech, qalbini pokla va avratini saqla», dedilar «Al-mujamul-kabir: №7679, 7759).

37) Xatokorga uning qurilgan uzri maqbul emligligini anglatish

Ayrim xatokor kishilari ishlarini beqiyos ochib ko'rsa, xatolilarga bullar-bulmas uzr va vaj-karonlar to'kib ko'rishga urinadilar. Xususan, toza toza bulgani tufayli yolg'onni eplay olmaydigan kishilar qurilgan uzrlarni o'zaro bayon qilayotganda tillarini tutib, gaplarini yolg'onligi bilinib qolishadi. Xush, murabbiy biron kishidan ana shunday vaziyatga yulliqqanda unga nisbatan qanday munosabatda bulib o'tishi kerakmi? Kuyidagi voqea Rasululloh solallohu alayhi va salomni saqlashdan bir kishiga nisbatan tutgan ajoyib munosabatni ko'rsatib berishdi. Undan biz murabbiyning xatokorga to xatosidan qaytgunga qadar takror-takror tanbehini ko'ramiz.

Xavvot ibn Jubayr roziyallohu anhudan rivoyat kilinadi: «Rasululloh solallohu alayhi va salom bilan birga (Makka yaqinidagi) Marruz-zahron deb o'chirib tashlandi. Men chodirimdan chiqdim. Qarasam, ayollar gaplashib o'ltiribdi. Ular (ning gaplashib o'tirishi) menga ma'qul kelib, ortimga qaytib, jomadonimdan bir hullani (yaxshiroq kiyim) olib kiydim-da, ular oldiga chiqib o'tirdim. Rasululloh solallohu alayhi va salom chodirlardan chiqib foydalanadilar va: «Abu Abdulloh! Ulardan bilan nima qilib o'tiribsan?! », dedilar. Rasululloh solallohu alayhi va salomni ko'rganch, kalovlanib, tilim kalimaga kelmay qoldi. Duduqlizib: «Yo Rasululloh, to'yam kochib ketgandi, shuganga arqon kimdir chiqibdi», dedim. Rasululloh solallohu alayhi va salom yurildilar, men ham umumiy bo'lganlardan ergashdim. U zot ridolarini menga tashlab, arok (ota nomi)

Ислом Нури

orasiga kirib ketdilar. Arok barglari orasidan u zotning elkalarining o'qligini hozir ko'rib turgandekman. U zot xojatlarini otagach, tahrat qildirilar, shokoladlardan ko'kraklariga suv o'qigan vaziyatda kelib: «Abu Abdulloh! Tuyang kochib ketib, nima buluvdi?!», deb kuylaydi. Keyin yilga chikdik. Yo'lda kaerda meni ko'rib ko'rsalar: «Assalomu alayka Aba Abdillah! Haligi to'ya ko'chib ketib, nima bo»ldi?!», Deb aytdilar. Men bu holatni ko'rganch, Madinaga tezroq kiradigan borishga shoshildim, masjidan va Rasululloh solallohu alayhi va salamning suhbatlaridan o'zimni chetga tortdim. Ancha vaqt o'tgach, masjidning xoliyat paxtini poylab, masjidga chiqish bordim va namoz o'qiyman. Shunda Rasululloh solallohu alayhi va salom hujralaridan chiqib kelib, engingina ikki rak'at namoz o'qidilar. Men u zot ketib qolsa, deb umidda namozimni cho'zibroq o'qiy boshladim. Shunda: «Abu Abdulloh! Istaganingcha uzun xaki, to namozingni tugatmaguningcha baribir turib ketmayman», dedilar. Xazimga o'zim: «Ollohga qasamki, Rasululloh solallohu alayhi va salamga qarshi chiqish, u zotning ko'nglilarini chet el kilaman», dedim. Namozimni tugatgan edim, Rasululloh solallohu alayhi va sallam: «Assalomu alayka Aba Abdillah! Tuyang kochib ketib, nima buluvdi?!», deb qolishadi. Men: «Sizni haqiqat bilan yulibgan Zotga qasamki, islomni qabul qilganimdan beri o'sha tuyam aslo ko'chib ketmagan», dedim. U zot: «Alloh senga qo'ymatini yogdirsin» dedilar uch bor, shundan keyin bu haqiqat qayib og'iz ochmadilar. (Taboroniy, Al-mujamul-kabiy: 4/203). Rasululloh solallohu alayhi va sallam: «Assalomu alayka Aba Abdilloh! Tuyang kochib ketib, nima buluvdi?!», deb foydalanadilar. Men: «Sizni haqiqatan yulibgan Zotga qasamki, islomni qabul qilganimdan beri o'sha tuyam aslo ko'chib ketmagan», dedim. U zot: «Alloh senga qo'ymatini yogdirsin» dedilar uch bor, shundan keyin bu haqiqat qayib og'iz ochmadilar. (Taboroniy, Al-mujamul-kabir: 4/203). Rasululloh solallohu alayhi va sallam: «Assalomu alayka Aba Abdilloh! Tuyang kochib ketib, nima buluvdi?!», deb qolishadi. Men: «Sizni haqiqatan bilan yurgan Zotga qasamki,

Ислом Нури

islomni qabul qilganimdan beri o'sha tuyam aslo ko'chib ketmagan», dedim. U zot: «Alloh senga qo'yimatining yogdiring» dedilar uch bor, shundan keyin bu haqiqat qayib og'iz ochmadilar. (Tabaroniy, Al-mujamul-kabir: 4/203).

Bu tarbiya borasida juda guzal dars ham juda yaxshi natijaga erishib boruvchi xikmatli uslubdir. Ushbu qismlardan yana bir qancha foydalarni olish mumkin:

- Gunohga qo'li urib kuygan odam xaybat egasi bugan murabbiydan uyaldi.
- Murabbining qarashlari va savollari – qism va lvanda katta bo'lgan takdirda ham – etarlicha ta'sirli bo'ladi.
- To'qima uzrni eshitgan paytingning uzidayokning yolg'onligi bilinib tursa ham, gapni ko'pirtirmaslik va xato egasidan yuz burish ham xatokoraga qarashni uzri maqbul bulmaganini sezdirish uchun kifoya qili va uni tavba va tozalashga undaydi.
Hadisdagi «Rasululloh solallohu alayhi va salom yurib ketilar» degan iboradan shu ma'noni anglash mumkin.
- Yaxshi murabbiy xatokorga undan uyalib, uzidan yashirinib bo'lib, uning hissini singdira oladi, shu bilan bir qatorda uning oldiga kelishadi, deb xursand bo'lishga qodir emas, kimni ikkinchi qismni birinchi qismidan kutib oldi.
- Bunday vaziyatda bo'lgan xatokorga nisbatan munosabatni o'zgartirishni boshqarish tartibi va

o'zidan o'tmishdagi xatidan qaytish uchun qurilgan.

38) Inson tabiyatiga o'rnatib qo'yilgan to'g'ma sifatlarni ro'y berish uchun

Ayollar o'rtasida bo'ladigan, xususan kundoshlar o'rtasida yuz berib turadigan rashk to'ygusini bunga misol qilish mumkin. Ayrim ayollarni bazan shu kabi xatga qo'li urib kuyishadiki, agar ulning o'rnida boshdan odamdan shu xatoni topshirish kerak bo'lsa, ungacha batamom boshkaucha muomala qilingan bo'lardi. Nabiy solallohu alayhi va salom ayollari o'rtasida bulib turadgan rashk va shundan kelib chiqadigan xatollar masalasini xox bir kurinishganda roya qilardilar, u zotning bu riyolarida sabr, muloyimlik, shu bilan bir qatorda adolat va odamni kutib olish. Imom Buxoriy «Sahih» va Anas roziyallohu anhudan rivoyat qilingan kuyganidagi voqea bunga misol byuladi: «Nabiy solallohu alayhi va salom ayollardan birlarining xujayralarida edilar. Shunda ummuhotulmu'miniydan (mo'minlarning onalari, yangi u zotning oyolidan) va boshqa birlari bir idishda taom yubordilar. Nabiy solallohu alayhi va sallam o'tirgan xujra kelishuvi bugan oylari xodimning qo'liga bir urgan edi, idish tushib, bulinib ketdi. Shunda Nabiy solallohu alayhi va sallam idish buloqlarini birlashtirib, idishida bugan egalikni unga soldilar va: «Onangizlar rashk qildi», dedilar. Shongra xodimi tuxtatib, o'zlari bilan olib borilgan xujra shartnomasidan idish oldirib, butun idishning haligi singan idish shartnomasiga berdirildi, singari idishni uni sinirganning uyida qo'llab-quvvatladilar »(Fath: №5225).

Imom Nasoyiy tahlikahulloh Ummu Salama roziyallohu ko'rsatgan qilingan rivoyatda: «Bir kun Rasululloh solallohu alayhi va salom ashoblari bilan (Oisha roziyallohu xoning uyida) o'tirgan edilar. Ummu Salama onamiz bir idishda taom olib kelilar. Shu payt Oisha roziyallohu anxo bir yopinchiqqa O'ralib, qo'liga tosh bilan keldi-da, u bilan idishni ikkiga bo'lib qo'ydi.

Ислом Нури

Shunda Rasululloh solallohu alayhi va salom idishning bulog'li ikki tomoni birlashtirilib, saqlanib qolinmoqda: «Olinglar! Yeavinglar, onangiz rashk qildi» dedilar ikki marta. Song Oishaning idishlarini olib, Ummu Salamaga yuubardilar, Ummu Salamaning (sigan) idishini Oyshaga berdilar».

Imom Dorimiy tahlikahulloh Anas roziyallohu anhudan keltirgan rivoyatda: «Rasululloh solallohu alayhi va salom ayollardan birlarining uyida ekanlarida boshka bir ayollarni bir idishda sarid (taom turi) ni ushlab qilib yubordilar. Shunda (uy egasi katta bo'lgan ayollari) idishni urib, sintirdi. Nabiy solallohu alayhi va sallam saridni olib, idishga solarkanlar: «Yeavinglar, onangiz rashk qildi», dedilar ...».

Ayol kishida Rashk to'ygusi ancha kuchli bo'lib, bu unchalik qat'iyatli ishlarga ham etakladi, ishlarning o'qishidan keyin o'zingizni pardalab qo'ydi.

Hikmatlarda aytilgane, ayol kishi rashk qilsa, vodiyning pastini yuorkisidan ajratolmay qo'ydi.

Xotima

Xushbo'y sunnat bog'lalarini navbat, Nabiy solallohu alayhi va sallaming odamlarning xatolari bilan muomala qilganda qurilgan uslublarni bilan birmuncha tanib chiqing, mavzuni tark etayotgan odamning kuyidagi biron bir narsani belgilab qo'ymaslik kerak:

- Xatarlarni tuzatish vojib va amalga oshiriladigan ishlardan bug'lanib, u dindagi nasihat ishidan va nahiy munkarninging bir qismidan kelib chiqadi. Biroq, vojib шунинг uzidangina tarkibida emos, chunki din faqati nahiy munkardangina tarkibida bo'lib, amri ma'ruf degan qism ham bor.

Ислом Нури

- Tarbiya degani faqat xatolarini tuzatish uchun emas, bundan tashqari u dinning asoslari va shar'iy ahkomlarini birlashtirilishi kerak va o'qitilsin, qalblarda urush dunyosida paydo bo'lishi kerak, nima uchun yashash kerak, pand-nasihati berish, ibratli hikoya va rivoyatlarni uyg'otish kerak. Mana shu jixatdan olib qaragan, ayrim ota-onalarning, mudarris va murabbiylarning barcha e'lonlarini faqat xatolarini muolaja qilish va so'zlarni o'qish uchun olib boriladigan narsalarni, dinidagi asoslarni orqaga qaytarib turing, chunki ularni ushlab turing.

- Yukorida aytilgan utilgan voqealar va vaziyatlardan Nabiy solallohu alayhi va sallamning xatolarini bilan muomala qilishidagi uslublarning hilma-hilligi kurinadi. Ushbu hilma-hilliq esa holatlari va shaxsiy ma'lumotlarning hilma-hilligigiga qarab ko'rib chiqilgan. Diniy bilimi bor bo'lib, u zotga ergashishni istagan odamning o'ziga sabab bo'lganidan keyin shu holatga tushib qolgan vaziyatlarni aniqlash, vaziyatga mos keluvchi uslubni tanlab olish mumkin bo'ladi.

Allox subhanahu va taolodan dillarimizga faqat tug'riligini ilhomlantirishni, bizni nafslarimizning yomonliklaridan saqlanishini, bizni yaxshi ko'radiganlar uchun kalitlar va yomonliklarning qulflarini olishini, yashashni istagan odamlarni o'zlari kutayotgan hayotda U Eshituvchi, Yoqin va Ijobat qiluvchi Zotdir. U eng yaxshi Xoja, eng yaxshi Madorkor va to'g'ri yoshga yullovchi Xudiydir.

Allox taolo payg'ambarimizga, u zotning ahli va ashobiga salovotu salomlari yullasin.

Butun olamlar Rabbi bulmish Ollohga hamdu sanolar bulsin.

Ислом Нури

Tuyening bir necha
kunlab suv ichmay yura olishga ishora.

Hofiz Ibn Xajar
davomi sharhida aytadi: «Dovudiy aytishcha, bu roving adashishidir.
Chunki, tekshiruvda
uch kun kunza tutish ikki kun kunizasiz bo'ladi, bir kun kuni tugatishdan
keyin ko'rikdan o'tib ketadi
. Bu erda aslida, ozroq kunzadan ko'proq kunzaga qarab chiqib ketgan.
Men ham
uningni boshqarishda jon bor deb bilaman. Ehtimol, roviy tarafidan taqdim
va ta'zir
(o'z o'rnini almashtirishi kerak) topshirilgan bulsa kerak »(Fathul Boriy:
№5052).